

УДК 811.111'27'22

Лариса Макарук

АНТРОПОЛОГІЯ ПИСЕМНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Статтю присвячено еволюції писемності. Звернуто увагу на причини виникнення, проблеми становлення та розвитку систем письма. Обґрунтовано диференційні ознаки усного й писемного мовлення з урахуванням низки чинників. Описано тенденції сучасного спілкування. Встановлено, що сучасні комуніканти схильні до використання різноманітних зображень та інших додаткових неалфавітних графічних засобів під час інтеракції. Це дозволяє стверджувати, що з певних причин ми частково повертаємося до малюнкового способу спілкування. Зосереджено увагу на двох варіантах писемного мовлення: рукописному та друкованому. Спростовано чимало тверджень, висунутих дослідниками в минулому столітті щодо відмінностей усного та писемного мовлення з огляду на нові можливості у спілкуванні, які відкрило перед нами цифрове століття. З урахуванням спектру семіотичних ресурсів, які доступні сучасним комунікантам докладно обґрунтовано відмінності усного та писемного мовлення, беручи до уваги новітні форми та способи спілкування. Проведено певні паралелі між усним та писемним мовленням, враховуючи специфіку обох форм. Виявлено їх переваги та недоліки. З'ясовано їх можливості. Увагу сфокусовано на потенціалі писемних засобів інтеракції, їх модифікації та комунікативно-прагматичній зорієнтованості. Наголошено, що інвентар, яким сучасні комуніканти послуговуються під час інтеракції, значно розширився за рахунок паравербальних елементів. Такі модифікації знайшли своє відображення не лише у плані вираження, а й у плані змісту. У роботі також сфокусовано увагу на кількох групах семіотичних ресурсів: сегментації; шрифті та кольорі; непіктографічних та нефотографічних графічних елементах; іконічних елементах; інфографіці; додаткових графічних ефектах. Висвітлено їх компоненти, частково окреслено їх потенційні можливості та важливість у процесах інтеракції. порушено низку актуальних питань, що потребують розв'язання та ґрунтовного всебічного аналізу з боку мовознавців. Звернуто увагу на інноваційні тенденції, що породжують низку проблем у сфері мультимодальної грамотності та в порушенні усталених норм спілкування, які згодом можуть стати нормою.

Ключові слова: писемність, усне мовлення, писемне мовлення, друкована форма мови, рукописна форма мови, паравербальні засоби, невербальні засоби.

Постановка наукової проблеми та її значення. Становлення та формування писемності на всіх етнічних ареалах земної кулі відбувалося по-різному. Проте, представники всіх етнічних спільнот без винятку прагнули знайти універсальний спосіб спілкування, щоб належним чином порозумітися принаймні з тими індивідами, які географічно населяли одну і ту саму територію. Висловимо міркування й про те, що всі покоління намагалися цілеспрямовано або й мимоволі зробити певний внесок у розвиток етнічної спільноти, яку вони власне й становили. Антропологічний екскурс свідчить, що вони тривалий час працювали над створенням та удосконаленням саме такої системи письма, яка б, на думку її "винахідників", максимально б задовольняла потреби того чи того народу, що проживали на одному ареалі.

Здавалось би, що саме писемність – одне із тих досягнень, якому не буде рівних. Цілком очевидним є те, що винайдення писемності – це апогей розвитку цивілізації, що кардинально змінив людство, дав змогу спілкуватися в писемній формі, дозволив мінімізувати неоднозначності у сфері комунікації, уникнути непорозумінь, подолати просторові та часові бар'єри, у спілкуванні. Цей неабиякий прогрес ми нині сприймаємо як належне і майже ніколи не замислюємося над тим, що за цим стоїть. Вдавшись до деталей, починаєш усвідомлювати, що не все було так просто і в процесі творення систем письма, і зараз, коли ми ними послуговуємося у цифрове століття. Продукування систем письма – це складний довготривалий процес, що є результатом акумуляції історичних, географічних, етнічних, культурних чинників.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У лінгвістичних розвідках писемній та усній формі мови вітчизняні та зарубіжні дослідники приділяли багато уваги. Значна їх частина припадає на кінець першої – початок другої половини ХХ ст. Найбільш вагомими напрацюваннями представлені у роботах Т. Амірової [1], Й. Вахека [2], О. Волкова [3], І. Гельба [4], Л. Зіндера [5], Т. Ніколаєвої [6], І. Ситдикової [8].

Мета роботи полягає у висвітленні еволюції писемності, з урахуванням інноваційних можливостей писемних семіотичних ресурсів та зумовлює розв'язання таких **завдань**: проаналізувати розвиток письма від найдавніших часів до наших днів; окреслити специфіку сучасних тенденцій спілкування, зосередивши увагу на їхніх потенційних можливостях та комунікативно-прагматичному потенціалі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вдаючись до історичних пам'яток, які збереглися дотепер, а також до рукописів, що маємо змогу бачити й читати нині, впевнено можемо стверджувати, що системи письма, котрими ми послуговуємося нині – це результат довготривалої праці багатьох поколінь, які тривалий час працювали над тим, щоб якось зафіксувати усне висловлювання. Здавалось би, що алфавіт – це проста система графічних знаків; кожній літері відповідає певна графема, і винайти це зовсім не складно. Проте це зовсім не так. Англомовна писемність, як і будь-яка інша суттєво відрізняється від тієї, якою була навіть кілька століть тому, не кажучи вже про первинні способи та засоби інтеракції.

Як відомо, винайденню алфавіту передували інші, неалфавітні системи письма: предметне, вузликове, клинописне, піктографічне, ідеографічне, логографічне, силабічне. З огляду на це, системи письма навряд чи можна назвати стійкими та чітко фіксованими. Очевидним є й те, що, наприклад, англомовна система письма увібрала в себе частинами усе, що намагалися в неї вкласти представники інших етнічних спільнот, допоки набула такого вигляду та складу. Проте, ми вважаємо, що ця алфавітна система письма недосконала, і, як свідчить проведений аналіз, продовжує змінюватися й розвиватися, внаслідок невинної модернізації усіх сфер життя суспільства. Здійснене дослідження дозволяє стверджувати, що вербальні засоби часто поступаються паравербальним семіотичним ресурсам неалфавітної природи. Принагідно зауважимо, що йдеться про:

- *сегментацію* (розміщення тексту на сторінці, міжрядковий інтервал, орієнтація сторінки, поля, ширина тексту);
- *шрифт та колір* (шрифтові та кольорові варіації (написання курсивом, капіталізація, напівжирне виділення, незвичайне написання слів, одночасне використання кількох гарнітур та розмірів шрифту));
- *непіктографічні* та нефотографічні графічні елементи (знаки пунктуації, діакритичні знаки, типографічні та інші допоміжні знаки; цифри, математичні символи);
- *іконічні елементи* (різноманітні та різножанрові ілюстрації (натюрморти, пейзажі, картини, будь-які малюнки, створені олівцем, фарбами або за допомогою прикладних комп'ютерних програм); карикатури, комікси та інші нефотографічні ілюстрації; піктограми (знакові, абстрактні, логотипні) логотипи та емблеми, карти, фотографії, смайли);
- *інфографіку* (таблиці, діаграми (стовпчасті, кругові), графіки й схеми);
- *додаткові графічні ефекти* (позиціонування тексту (вертикальне, горизонтальне, діагональне, ситуативне (довільне)), виправлення, підкреслення, вставки, закреслення, зумисне злиття текстових компонентів без необхідної проміжної відстані)).

Врахування специфіки всіх цих складників, які тривалий час не перебували у полі зору лінгвістів, дає змогу відкрити нові дослідницькі грані, породжуючи низку питань:

- Чи можна стверджувати, що англомовне алфавітне спілкування й на далі буде провідним та ключовим як і у минулих століттях?
- Якщо ми фокусуємося тільки на алфавітних системах письма, і нівелюємо інші паравербальні засоби, чи повністю вдається в таких випадках ідентифікувати план змісту?
- Чи перетвориться згодом алфавітна система письма на гібридну?
- Які семіотичні ресурси вагоміші: вербальні чи паравербальні?
- У чому полягають відмінності в плані вираження та в плані змісту вербальних чи паравербальних семіотичних ресурсів?

У свої розвідках ми неодноразово наголошували на тому, що сучасний, гіпертехнологічний, надрозвинений світ у широкому розумінні цього слова поступово повертається у плані писемності до того, з чого починав сотні років тому. Це звучить досить дивно, але якщо замислитись над цим, то це істина. Скрізь і всюди ми чуємо про те, що ми гіпершвидкі і технології не дають нам зупинитися, стояти на одному місці. Як же вийшло так, що в писемності ми робимо гігантський крок назад, ставлячи під загрозу те, що ще двадцять років назад вважали надзвичайно прогресивним, зокрема алфавіт. Чи сталося якось так, що ми недооцінили неалфавітні системи письма і технології мимоволі змушують нас повернутися до того, з чого починали свій розвиток наші предки.

Мовлячи про відмінності усного та писемного мовлення зауважимо, що між ними існують певні розбіжності, які можна пояснити кількома причинами. В усному мовленні продуцент має змогу супроводжувати мовлення додатковими паралінгвальними чи екстралінгвальними засобами. В писемному мовленні традиційно вважають, що це зробити фактично неможливо. Справді, як можна відобразити в писемному мовленні міміку мовця, інтонацію з якою він/вона вимовляють щось, репрезентувати міміку обличчя, показати жести? Зазначимо, що досить складно й видається нелогічно говорити про усі жанри без винятку. Кожен із них має свої особливості, переваги й недоліки.

Якщо говорити про писемні друковані тексти, наприклад розмовного стилю, то міміку обличчя на сучасному етапі можна передати за допомогою смайлів, жести теж мають свої схематичні репрезентанти (це рука, яка показує ставлення мовця до ситуації тощо). Наявність таких графічних засобів частково усуває певні невідповідності в усному та писемному мовленні. Щодо інтонації, то її фактично передати неможливо. Проте, за умови, якщо реципієнт знає продуцента, відтак може, читаючи текст, уявити яким саме тоном, темпом чи тембром сказане те чи те. На відміну від усного мовлення, яке продукується спонтанно, писемне, переважно, продукується в умовах, що дозволяють обдумати, за потреби відкоригувати написане, щось змінити, скоротивши або розширивши його.

Звернемо увагу й на те, що будь-який писемний текст можна репрезентувати усно і, навпаки, будь-який усний можна написати чи надрукувати, змінивши його на писемну форму. Продуцент і реципієнт не мають прямого контакту, якщо йдеться, наприклад, про періодичні видання чи книги (на відміну від соціальних мереж чи програм на зразок Skype, Viber тощо). Водночас в усному мовленні продуцент бачить реципієнта і змушений реагувати на його зауваження, брати до уваги міміку, яка свідчить принаймні про те, на скільки зрозумілим/незрозумілим, актуальним/неактуальним є повідомлення. В усному мовленні продуцент орієнтується на аудиторію, прогнозує її реакцію, встановлює безпосередній контакт з нею. Розуміючи, що його мовлення з певних причин не зрозуміле аудиторії, він може змінити тактику спілкування, обравши інші стратегії та засоби апеляції. Реакція аудиторії мало прогнозована, саме вона може змінити хід подій.

У писемному тексті це зробити неможливо. Якщо реципієнтам незрозуміло щось, вони реагують на це, але продуцент не бачить цього і не може надати додаткових пояснень. Будь-який текст написаний відповідно до норм певного жанру та стилю. У цьому разі, будь-які модифікації неможливі, як і передбачення реакції співрозмовника.

Порушуючи питання про пріоритетність форми мовлення усної над писемною чи писемної над усною, вважаємо доцільним звернути увагу на те, що, на нашу думку, навряд чи можна однозначно стверджувати про важливість однієї над іншою. Очевидним є те, що усне мовлення первинне, писемне – вторинне. Інноваційні можливості у сфері спілкування дозволяють частково заповнити цю лакуну. Усне мовлення також можна зберегти в часі й передати на відстань, завдяки можливостям у сфері звуко- та відеозапису. Крім того, у неформальному мовленні можна користуватися всіма доступними засобами малюнкового характеру, які є частиною прикладних комп'ютерних програм.

Т. О. Амірова стверджує, що порівнюючи писемне і усне (звукове) мовлення, для них характерні власні диференційні ознаки та функційні параметри, а саме:

1) у плані вираження: а) матеріальною субстанцією цілком відмінної природи; б) формою (законами і правилами) організації матерії, у багатьох відношеннях відмінною, яка утворює специфічні ситеми; в) парадигматичними та синтагматичними відношеннями, багато в чому схожими та відмінними; г) схожою, але не ідентичною функційною диференціацією;

2) у плані змісту: а) матеріальною субстанцією однієї і тієї ж природи; б) формою, у багатьох відношеннях схожою, але такою, що не збігається, і утворює повністю специфічні системи; в) парадигматичними та синтагматичними відношеннями, які багато у чому схожі, але в низці вагомих ознак відмінні; г) схожою, але не ідентичною функційною диференціацією [1, с. 45].

Такий погляд дослідниці дозволяє стверджувати, що усне й писемне мовлення – це дві форми самовираження та самоідентифікації, які мають, з одного боку, багато спільного, мають і значні відмінності і у плані вираження та в плані змісту.

Проводячи певні паралелі між усним та писемним мовленням, Т. М. Ніколаєва аналізує їх, беручи до уваги шість критеріїв. Висвітливо їх, висловивши власні міркування, зроблені на основі аналізу корпусів мультимодальних текстів, що функціонують у періодичних виданнях.

I. Писемне мовлення має специфічні засоби вираження. Дослідниця поділяє їх на першорядні (до яких відносить алфавіт) та другорядні (знаки пунктуації, абзац, пробіл, курсив, розрядка (разрядка), підкреслення, знаки параграфів, відмінності букв і слів за кольором). На її думку, другорядні засоби можуть бути нормативними (знаки пунктуації, абзац) та факультативними (усі інші; вони залежать від продуцента) [6, с. 78]. Ми частково поділяємо такий підхід, адже проведене нами дослідження свідчить про те, що алфавіт – не завжди першорядна система інтеракції, іноді так звані другорядні, засоби виконують первинну комунікативно-прагматичну роль, будучи семантично домінантними.

Дослідниця звернула увагу на те, що факультативним засобам в усному мовленні відповідають інтонаційні засоби, оскільки членування відрізка мовлення, який звучить, не відповідає членуванню відповідного писемного тексту. Окрім специфічних засобів вираження, писемне мовлення має й свої специфічні одиниці. Усне висловлювання ми сприймаємо як цілі одиниці, писемне – як набір дискретних одиниць. Одиниці усного мовлення у цьому випадку не відповідають одиницям писемного не лише на рівні фонем і графем, а й на рівні слів. В усному мовленні проклітичні й енклітичні елементи приєднуються до слова і утворюють з ним одне ціле. У писемному мовленні навпаки не існує енклітичних та проклітичних елементів, а є лише лінійна послідовність слів, тобто відстань між двома пробілами [6, с. 78–79]. Навряд чи можна нині стверджувати, що писемний текст – це лінійна послідовність слів. Локація тексту, відповідно до наведеної нами класифікації семіотичних ресурсів, може бути різною. Ми погоджуємо з тим, що “одиниці усного мовлення ... не відповідають одиницям писемного не лише на рівні фонем і графем, а й на рівні слів. Писемне відрізняється від усного будовою. Лексичний склад писемного мовлення не збігається з лексичним складом усного мовлення (suspect (v) ≠ suspect (n)); (meat ≠ meet) [6, с. 79].

II. Аналізуючи праці Ф. де Сосюра, Т. М. Ніколаєва стверджує, що дослідник схилився до думки, що завдання графем – передавати акустичні образи. Проте учена акцентує, що кожна одиниця плану вираження рівною мірою має зв'язок і з акустичним, і з зоровим образом, або з цими двома маніфестаціями одночасно [6, с. 79].

III. Письмо як система визначених знаків пов'язана з іншими зоровими засобами, які відомі людині [6, с. 79]. Дослідниця виділяє два варіанти писемного мовлення (рукописний та друкований), наголошуючи, що, міняючи одну форму на іншу – відбувається лише заміна одиниць нижчого рівня (графем) і часткова заміна вторинних одиниць (заміна підкреслення, курсив, розрядка) сама ж будова, залишається незмінною, як сама по собі, так і щодо писемної норми [6, с. 79–80].

Важливим є те, що вчена фокусує увагу на тому, що “при незмінності того, що виражається (воно може залишатися інваріантним)? те, що виражає графічний текст ..., може бути сконструйоване як з гомогенних, так і з гетерогенних одиниць” [6, с. 80]. І таке бачення відповідає сучасним тенденціям спілкування. Усе частіше аналіз дозволяє стверджувати, що писемне спілкування тяжіє до конфергенції лінгвальних та паралінгвальних семіотичних ресурсів. І така тенденція згодом може стати нормою. Адже нині досить складно уявити текст, що містить лише вербальні компоненти.

IV. Писемна й усна норми, як дві різні знакові системи, можуть по-різному пересікатися одна з одною [6, с. 80]. Йдеться про використання додаткових неалфавітних знаків. Наприклад, математичних позначок, цифр, діакритиків тощо. На нашу думку, неможливо зробити так, щоб один писемний текст був 100 % віддзеркаленням усного і навпаки. Жодна з цих форм мовлення не має такого спектру ресурсів та можливостей, які могли максимально уподібнити одну форму до іншої. Наприклад, як в усному мовленні репрезентувати колір, або в писемному темп чи тембр мовця?

V. Специфіка писемного мовлення як знакової системи має свої засоби вираження, які сприяють створенню “особливої мови”, орієнтованої на прочитання очима. У цьому разі, доцільно говорити про мову реклами ... засоби вираження якої відрізняються від засобів вираження звичної писемної мови. Це також можна пояснити цільовою аудиторією для якої вона призначена [6, с. 80]. Будь-яке писемне повідомлення візуально-зорієнтоване, незалежно від того чи містить воно ілюстративні компоненти, які саме та в якій кількості.

VI. Розвиток нових точних методів вивчення мови ... висуває перед дослідником питання щодо того, яку саме норму останній вивчає [6, с. 80]. Цілком слушним вважаємо це твердження. З огляду на інноваційні тенденції, породжені цифровими технологіями, для всебічного й ґрунтового дослідження семіотичних ресурсів необхідне залучення та використання у процесі аналізу новітніх методів і методик, що дозволяють зробити певні висновки про специфіку усних та писемних форм спілкування.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Усна та писемна форми спілкування – дві форми мови, які будучи різними між собою, певною мірою намагаються імітувати одна одну. Проте брак ресурсів як в одному, так і в іншому випадку не дає змоги цього зробити. XXI століття, на відміну від попередніх, значно розширило спектр семіотичних ресурсів, якими послуговуються комуніканти під час інтеракції. Це дозволило частково зменшити певні розбіжності між усною та писемною формами, змусивши дослідників шукати нові методи для дослідження. Перспективними видаються подальші розвідки, спрямовані на ґрунтовне та всебічне вивчення диференційних ознак усного та писемного мовлення з урахуванням різних критеріїв та чинників.

Джерела та література

1. Амирова Т. А. Функциональная взаимосвязь письменного и звукового языка / Т. А. Амирова ; отв. ред. чл.-кор. АН СССР В. М. Солнцев. – М. : Наука, 1985. – 288 с.
2. Вахек Й. Письменный и печатный язык / Й. Вахек // Пражский лингвистический кружок. – М. : [б. и.], 1967. – С. 535–543.
3. Волков А. А. Грамматология. Семиотика письменной речи / А. А. Волков. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1982. – 144 с.
4. Гельб И. Опыт изучения письма. Основы грамматологии / Игнаций Гельб ; [под ред. и с предисл. И. Дьяконова] ; [пер. с англ. Л. С. Торбовицкой, И. М. Дунаевской]. – [2-е изд.]. – М. : Радуга, 1982. – 366 с.
5. Зиндер Р. Л. Очерк общей теории письма / Р. Л. Зиндер. – Л. : Наука, 1987. – 111 с.
6. Николаева Т. М. Письменная речь и специфика ее изучения / Т. М. Николаева // Вопр. языкознания. – 1961. – № 3. – С. 78–86.
7. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / Фердинанд де Соссюр ; [пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко]. – К : Основи, 1998. – 324 с.
8. Ситдикова І. В. Проблема письма у сучасній лінгвістиці / І. В. Ситдикова // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. пр. / відп. ред. Ніна Корбозерова. – К : Вид. центр КНЛУ, 2002. – Вип. 8. – С. 305–309.

References

1. Amirova, T. A. 1985. Funktsionalnaia Vzaimosviaz Pismennogo i Zvukovogo Yazyka. Moskva: Nauka.
2. Vakhek, I. 1967. “Pismennyi i Pечатnyi Yazyk.” In Prazhskiy lingvisticheskiy kruzhok. Moskva, 535–543.

3. Volkov, A. A. 1982. *Grammatologiya. Semiotika Pismennoy Rechi*. Moskva: Izd-vo Mosk. un-ta.
4. Gelb, Ignatsiy. 2004. *Opyt Izuchenii Pisma. Osnovy grammatologii*. Moskva: Editorial, URSS.
5. Zinder, R. L. 1987. *Ocherk Obshchei Teorii Pisma*. Leningrad: Nauka.
6. Nikolayeva, T. M. 1961. "Pismennaia Rech i Spetsyfika yee Izucheniya." In *Vopr. Yazykoznaviia*, 3: 78–86.
7. Sossiur, Ferdinand de. 1998. *Kurs Zahalnoi Lnhvistyky*. Kyiv: Osnovy.
8. Sytdykova, Iryna. 2002. "Problema Pysma u Suchasni Lnhvistytsi." In *Problemy semantyky slova, rechennia ta tekstu*. Kyiv: Vyd. tsentr KNLU, 8: 305–309.

Макарук Лариса. Антропология письменной коммуникации. Статья посвящена эволюции письменности. Обращено внимание на причины возникновения, проблемы становления и развития систем письма. Обоснованно дифференциальные признаки устной и письменной речи с учетом ряда факторов. Описаны тенденции современного общения. Установлено, что современные коммуниканты склонны к использованию различных изображений и других дополнительных неалфавитных графических средств во время интеракции. Это позволяет утверждать, что по определенным причинам мы частично возвращаемся к рисуночному способу общения. Сосредоточено внимание на двух вариантах письменной речи: рукописном и печатном. Опровергнуто ряд утверждений, выдвинутых исследователями в прошлом веке, по отличиям устной и письменной речи с учетом новых возможности в общении, которые открыло перед нами цифровой век. С учетом спектра семиотических ресурсов, которые доступны современным коммуникантам, подробно обоснованно различия устной и письменной речи, учитывая новейшие формы и способы общения. Проведено определенные параллели между устной и письменной речью, учитывая специфику обеих форм. Выявлены их преимущества и недостатки. Выяснено их возможности. Внимание сфокусировано на потенциале письменных средств интеракции, их модификации и коммуникативно-прагматической ориентированности. Отмечено, что инвентарь, которым современные коммуниканты пользуются во время интеракции, значительно расширился за счет паравербальных элементов. Такие модификации нашли свое отражение не только в плане выражения, но и плане содержания. В работе также сфокусировано внимание на нескольких группах семиотических ресурсов: сегментации; шрифте и цвете; непиктографических и нефотографических графических элементах; иконических элементах; инфографике; дополнительных графических эффектах. Освещены их компоненты, частично обозначены их потенциальные возможности и важность в процессах интеракции. Возбужден ряд актуальных вопросов, требующих решения и основательного всестороннего анализа со стороны лингвистов. Обращено внимание на инновационные тенденции, что порождают ряд проблем в сфере мультимодальной грамотности и в нарушении устоявшихся норм общения, которые впоследствии могут стать нормой.

Ключевые слова: письменность, устная речь, письменная речь, печатная форма языка, рукописная форма языка, паравербальные средства, невербальные средства.

Makaruk Larysa. Written Communication Within the Field of Linguistic Anthropology. This article is devoted to the evolution of writing. Attention is given to reasons behind the emergence of writing systems, and issues connected with their formation and development. Differential signs of oral and written speech are substantiated, taking into account a number of factors. Present-day patterns of communication are described. It has been determined that modern communicants are inclined to use various images and other non-alphabetical graphical means when communicating with one another. This suggests that for some reason, we are returning to a figure-based pattern of communication to some extent. The focus is on two forms of written communication – handwritten and printed. A number of assertions made by researchers in the last century about the differences between oral and written communication have been cited, in consideration of the new options for disseminating information which have appeared in the digital age. An overview is given of the range of semiotic resources that are available to modern communicants, and the differences between oral and written communication are well documented, taking into account the latest forms and methods of communication. Some parallels have been drawn between oral and written speech, taking into account the specific features of the two forms, and their advantages, disadvantages and possibilities are enumerated. Attention is focused on the potential of written means of interaction, their modifications and communicative and pragmatic orientation. It is emphasized that the expressive options used by modern communicators in the process of interacting significantly expanded thanks to the development of paraverbal elements. These modifications are reflected not only in terms of expression, but also on the level of content. The paper also focuses on several groups of semiotic resources: segmentation; fonts and colors; non-pictorial and non-photographic graphic elements; iconic elements; infographics; and other graphic effects. Their components are highlighted, and their potential opportunities and importance in interactive processes are partially outlined. A number of topical issues are raised that require solutions and comprehensive analysis by linguists. Attention is given to innovative trends which have given rise to a number of problems in the field of multimodal literacy and which lie outside the established norms of communication, but which may themselves be in the process of becoming norms.

Key words: writing, oral speech, written speech, printed form of speech, handwritten language, paraverbal means, nonverbal means.